

Modern Türkiye'nin Gelişim Sürecinde Basın 1831- 1913

Ahmet Emin Yalman, Çev. Birgen Keşoğlu

İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2018, 146 Sayfa, ISBN: 978-605-295-350-1

Ebru AKARSU*

Modern Türkiye'nin Gelişim Sürecinde Basın (1831-1913) isimli eser Ahmet Emin Yalman'ın Columbia Üniversitesi'nde tamamladığı doktora tezinin kitaplaştırılmış halidir. Doktora tezi "Development of Modern Turkey by Measured by Its Press" ismiyle yayınlanmış olup Şubat 2018 yılında Türkiye İş Bankası Kültür yayınları tarafından Birgen Keşoğlu'nun çevirmeliği ile Türkçeye kazandırılmıştır. Kitap; "Giriş", "Gazetecilik Öncesi Dönem", "Gazeteciliğin Doğuşu", "Abdülhamid Dönemi" ve "1908-1913 Arasında Durum" başlıkları ile beş bölümden oluşmaktadır. Eser bu alanda yazılmış ilk doktora tezi olması hasebiyle de oldukça önemlidir.

---

* Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Tarih Bölümü Lisans Öğrencisi, İstanbul, ebru.akrsu@gmail.com

Giriş bölümünde Yalman, genel olarak Osmanlı devletinin kuruluşu, zayıflama nedenleri ve yeniden toparlanma süreci hakkında bilgi vermektedir. Aynı zamanda II. Meşrutiyet dönemi sonrasında da ele aldığını görmekteyiz. II. Meşrutiyet sonrası Osmanlı'nın durumunun gerek iç sebepler gerekse dış tehlikelerden dolayı dağılma noktasına geldiğini belirtmektedir. Ancak Balkan Harbi'nden sonra imparatorluğun enerjisini tüketen güçlerin ayrılması tüm manzarayı değiştirmiştir. Böylece tehlikeden kurtulmuş olan ülke, artık demokratik gelişim sürecine girebilmektedir. Yine bu bölümde kitabın ana konusu olan basının gelişimini genel bir bakış açısıyla da ele almaktadır. Gazeteciliğin 1876 yıllarına kadar altın devri yaşadığını, ancak daha sonra Abdülhamit'in tahta oturmasıyla basının kesintiye uğradığından söz etmektedir.

Gazetecilik öncesi dönem de haberleşme ve iletişimin nasıl sağlandığı hakkında bilgi vermektedir. Vakanüvis Naima'nın alıntlarıyla fikir yaymada etkili olan din adamlarına da değinmiştir. Daha sonra yazılı eserler 1728'de matbaanın kurulması ile çoğaltılmaya başlanmıştır. Başta matbaa halk arasında tehlike olarak görülmüş ve halkın endişesine sebep olmuştur. Ancak Şeyhülislam Abdullah Efendi'nin fetvasıyla şeriata aykırı olmadığı ileri sürülerek bu mesele halk arasında da çözümlenmiştir. Yalman, matbaadan sonra basılan eserlerin sayıları hakkında da detaylı bilgiler vermektedir.

Gazeteciliğin doğuşunda, Sultan II. Mahmud'un dönemi ve yapmış olduğu reformları hakkında bilgiler sunmaktadır. Sultan Mahmud eski zemin üzerine modern bir yapı inşa etmeyi başarmış bir padişah'tır. Modernleşme sürecinde halkın destek ve işbirliğinin gerekli olduğunu görmüştür. Bu yönde attığı adımların en önemlisi ise bir gazetenin kurulmasıdır. Yayınlanacak gazete için sultana birçok isim önerildiyse de "Takvim-i Vakâyi" ismini tercih etmiştir. Gazete 1 Kasım 1831 tarihinde yayınlanmıştır. Yalman, Gazetenin ilk nüshasında basın hakkında bilgiler verildiğini ve bunun adeta gerekliliğini vurgulamaktadır.

Başta Şinasi tarafından çıkarılan Tercüman-ı Ahval ve 1867 Ali Suavi tarafından çıkarılan Muhbir hakkında da detaylı bilgiler ele almaktadır. Tabii diğer gazeteler ve dergilerden de ayrıntılı olmasa da bahsettiğini söylemek mümkündür. Aynı zamanda bunların içeriğinin ve dilinin nasıl olması gerektiğine de değinmiştir. Daha sonra gazeteciliğin gelişmesi ile 1864 yılında bazı kısıtlamalar yapılması gerektiği kararlaştırılmış ve matbuat nizamnamesi çıkarılmıştır. Hükümet, kamu düzenini sağlamak amacıyla milli basının temel konusu olan ilkelere uymayanlara karşı harekete geçme kararı vermiştir. Kurallara uymayan gazetecilere yönelik uygulamalar üç aşamada ele alınmıştır; önce ikaz etme, sonra durdurma ve nihayet kapatma. Yalman, önce özgürlükçü bir nizamname çıkartma sonra onu olağanüstü tedbirlerle askıya alınmasını eleştirmiştir. Ancak hükümetin tüm baskıcı politikalarına karşın Türkiye'nin hem nicelik hem de nitelik açısından geliştiğini belirtmektedir.

Abdülhamid döneminde ise 1876-1908 yıllarını ele almaktadır. Yalman, Abdülhamit'in tek düşüncesinin kendi varlığını idame ettirmek ve geri kalan her şeyin ise zekaca kendisinden aşağı seviyede olduğunu belirtmektedir. Bu dönem Yeni Osmanlılar özgüven içerisinde olup her vesileyle egemenliğin gerçek sahibinin millet olduğunu ve padişahları ne zaman isterlerse değiştirebileceklerini

ifade etmektedir. Yeni Osmanlıların bu halleri Abdülhamid'i endişelendirmiştir. Bu konu üzerine Yalman, sadrazam Midhat Paşa ile saray arasındaki yazışmalardan kesitler vererek durumu daha anlaşılabilir hale getirmiştir. Aslında padişahın politikasının memleketi kurtarmasından ziyade kendisi için tehlike gördüğü tüm unsurları bölerek ve birbirine düşman ederek mevcut durumu idare etmek olduğu belirtmiştir. Bu amaçla kullandığı en önemli silahı ise dindir. Aynı zamanda Abdülhamid halkın dikkatini dağıtmak adına basında edebiyata çokça yer vermiştir. Ancak bunda da sınırlama getirerek halkı coşturmamak için şiiri yasaklamıştır. Sadece sultanı ve eserlerini öven şiirlere müsaade etmiştir.

Son olarak 1908-1913 yılları arasında ise özellikle Meşrutiyet sonrasını ele almıştır. 1908 sonrası üç satırlık resmi bir bildiri yayınlanmıştır. Bu bildiri de parlamento seçimlerinin yapılması için vali ve mutasarrıflara talimat verildiği belirtiliyordu. Bildiri üzerine gazeteciler bir araya geldiler ve burada Osmanlı Gazeteciler Cemiyetinin temeli atılmış oldu. Başta başarılı gibi gözükseler de istenilen sonuç elde edilemedi. Yalman, sonuç elde edilememesinin nedenlerini anlayabilmek için bazı hususları incelemenin gerekliliğini vurgulamıştır. İncelemeleri neticesinde Batı'daki hazır örneklerin insanların kafalarında yer etmeleri ki, bu sebeple mevcut koşullara göre hareket etmeyi engellemesi ve nüfusu Türk olmayan bireylerinde dahil olup kendi çıkarlarına gözetmesi gibi sebepleri öne sürmüştür.

Sonuç olarak incelemiş olduğumuz bu kitap, modern Türkiye basınının gelişimini dönemsel olarak ele almıştır. Kitap bir bakıma yazarın yaşadığı dönemi anlatması sebebiyle birinci el kaynak olarak da görülebilir. Kitap hem tarihsel açıdan hem de Türk ve Dünya medyası açısından önemli bir kaynaktır. Eserde, özellikle istatistiksel bilgilerin yer alması ve bunların şemasal olarak ele alınması, eserin bilimsel bir araştırma sonunda ortaya çıktığını kanıtlar niteliktedir. Yalman'ın arşivlerden elde etmiş olduğu gazetelerin nüshalarını eserinde sıkça yer vermesi okura somutluk kazandırmış ve cezbedici hale getirmiştir. Eseri tarihe veya basına ilgisi olanlar için tavsiye edilebilirim.